

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СТАТИСТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

© 2017 БАРАНИК З. П., СТОЛЕТОВА І. Г.

УДК 332.143:330.3:331.213.3

Бараник З. П., Столетова І. Г. Теоретико-методологічні підходи до статистичного оцінювання реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку регіонів

У статті розглянуто теоретико-методологічні підходи до статистичного оцінювання реалізації Державної стратегії регіонального розвитку в Україні. Для оцінювання стану та розвитку регіонів сформовано систему показників, що базується на принципах статистичного підходу. У запропонованій системі показників пріоритет надається тим ознакам, що забезпечують сферу життєдіяльності регіону: демографічну ситуацію, економічну діяльність, відносини на ринку праці тощо. Сформована система показників придатна до оцінювання соціально-економічного розвитку в регіонах, рівня їх конкурентоспроможності, ступеня територіальної соціально-економічної інтеграції та ефективності державного управління у сфері регіонального розвитку. За допомогою запропонованої системи показників оцінюється реалізація цілей та завдань Державної стратегії регіонального розвитку.

Ключові слова: статистичне оцінювання, система статистичних показників, розвиток, регіон, регіональна політика, стратегія.

Бібл.: 6.

Бараник Зоя Павлівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри статистики, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: baranikz@ukr.net

Столетова Ірина Геннадіївна – старший викладач кафедри статистики, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: stoletova.iryua@gmail.com

УДК 332.143:330.3:331.213.3

Бараник З. П., Столетова И. Г. Теоретико-методологические подходы к статистическому оцениванию реализации стратегических задач социально-экономического развития регионов
В статье рассмотрены теоретико-методологические подходы к статистическому оцениванию реализации Государственной стратегии регионального развития в Украине. Для оценки состояния и развития регионов сформирована система показателей, основанная на принципах статистического подхода. В предложенной системе показателей приоритет отдается тем признакам, которые обеспечивают сферу жизнедеятельности региона: демографическую ситуацию, экономическую деятельность, отношения на рынке труда и т. д. Сформированная система показателей подходит для оценки социально-экономического развития в регионах, уровня их конкурентоспособности, степени территориальной социально-экономической интеграции и эффективности государственного управления в сфере регионального развития. С помощью предложенной системы показателей оценивается реализация целей и задач Государственной стратегии регионального развития.

Ключевые слова: статистическое оценивание, система статистических показателей, развитие, регион, региональная политика, стратегия.

Библ.: 6.

Бараник Зоя Павловна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры статистики, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

E-mail: baranikz@ukr.net

Столетова Ирина Геннадиевна – старший преподаватель кафедры статистики, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

E-mail: stoletova.iryua@gmail.com

UDC 332.143:330.3:331.213.3

Baranik Z. P., Stolietova I. G. The Theoretical-Methodological Approaches to Statistical Assessment of Implementation of Strategic Objectives of the Socio-Economic Development of Regions

The article considers the theoretical-methodological approaches to statistical assessment of implementation of the State strategy of the regional development in Ukraine. A system of indicators based on the principles of statistical approach has been formed to assess the status and development of regions. In the suggested system of indicators, priority is assigned for the characteristics that provide the area of vital activity of region: demographic situation, economic activity, relations in the labor market, etc. The formed system of indicators is suitable for assessment of socio-economic development in regions, level of their competitiveness, degree of territorial socio-economic integration, and efficiency of public administration in the sphere of regional development. Using the suggested system of indicators, the implementation of goals and objectives of the State strategy of regional development can be assessed.

Keywords: statistical assessment, system of statistical indicators, development, region, regional policy, strategy.

Bibl.: 6.

Baranik Zoya P. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Statistics, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: baranikz@ukr.net

Stolietova Iryna G. – Senior Lecturer of the Department of Statistics, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: stoletova.iryua@gmail.com

Сучасні умови розвитку нашої країни вимагають пошуку нових підходів до розв'язання проблем стабільності процесів в економіці та соціальній сфері регіонів та виявлення тенденцій, які поступово переходять у закономірності. Аналізуючи сучасний стан економіки України в цілому та регіональний розвиток зокрема, можна стверджувати, що фінансово-економічна криза вплинула на функціонування всіх

складних економічних і соціальних систем. Зазначимо, що забезпечення стабільності та оптимального регулювання функціонування регіонів для нашої країни є одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Економічні та соціальні зміни, що відбуваються в Україні, потребують якісної статистичної оцінки, оскільки тільки за рахунок застосування статистичного підходу можна повною мірою визначити та скоригувати

їх у напрямку підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до розробленої урядом Державної стратегії регіонального розвитку.

Видатні вчені-регіоналісти: М. М. Некрасов, О. М. Румянцев, А. М. Пробст, П. М. Алампов, В. Ф. Павленко, В. О. Поповкін, М. Г. Чумаченко, М. І. Долішній та інші по-різному тлумачили поняття «регіон», визначали його сутність, особливості. Загальним виявилось те, що за основу приймалися такі ознаки, як територія, спеціалізація та наявність економічних зв'язків. Автори оцінювали економічні та соціальні потреби, сучасний стан розвитку регіонів, приділяючи особливу увагу існуючим диспропорціям у їх розвитку. Розробці методологічних засад статистичного аналізу стану та розвитку регіонів присвячені наукові праці І. Г. Манцурова, З. П. Бараник, О. О. Васечко, С. С. Герасименко та інших. Але, незважаючи на значні результати наукових досліджень щодо аналізу соціально-економічного розвитку регіонів, не дістали достатнього опрацювання питання, що пов'язані з оцінюванням перспектив розвитку регіонів відповідно до ключових завдань Державної стратегії регіонального розвитку [5; 6].

Метою статті є вдосконалення теоретико-методологічних підходів до статистичного оцінювання реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку регіонів.

Статистичний підхід сприяє співставленню окремих і узагальнюючих показників соціально-економічного розвитку регіонів у часі та просторі, визначанню міри їх змін, зв'язків та взаємозв'язків, тобто відображає закономірний зв'язок кількісної та якісної сторін функціонування регіонів.

Статистична методологія дає змогу дослідити вплив сукупності факторних ознак, тобто зобразити процес функціонування регіонів у вигляді статистичної моделі, на основі якої можна виявити тенденції та прогнозування розвитку системи. Вона відкриває та аналізує чинні залежності та закономірності. Для цього необхідно:

а) розробити систему показників, яка найбільш повно охарактеризувала б сферу життєдіяльності регіонів;

б) провести статистичне вибіркове спостереження трудової активності населення на регіональних ринках праці;

в) обробити, проаналізувати та дати інтерпретацію отриманих статистичних даних.

Для оцінювання стану та розвитку регіонів рекомендується будувати систему показників на основі таких принципів:

1. Уніфікованості, тобто відповідності вибраних показників соціально-економічного розвитку регіонів міжнародним нормам і стандартам.

2. Система статистичних показників повинна виявити та визначити резерви ефективності функціонування регіонів.

3. Система статистичних показників повинна відображати особливості функціонування кожного конкретного регіону.

Значимо, що ключовими цілями функціонування та розвитку економіки та соціальної сфери регіону є забезпечення сталого розвитку економіки конкретного регіону, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, територіальної соціально-економічної інтеграції та просторового розвитку. Досягнення зазначених цілей сприяє всебічному розвитку регіонів, зменшенню диспропорцій у доступі населення до базових соціальних, комунальних, адміністративних, транспортних, інформаційних та інших послуг, підвищенню якості освіти сільської молоді, медичного обслуговування в малих містах та сільських населених пунктах, покращенню водопостачання та водовідведення. З метою ефективного доступу населення до першочергових послуг (адміністративних та інших) у кожному регіоні визначатиметься перелік територій з найгострішими проблемами, пов'язаними з якістю доступу населення до послуг та збільшенням їх обсягу.

Досягнення єдності держави, зростання добробуту та створення нових робочих місць, стабільного рівня життя населення, наближеного до сучасних європейських стандартів, гарантій соціальної безпеки з боку держави, ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку потребує усунення існуючих між-регіональних відмінностей, просторової дезінтеграції, зміцнення коопераційних зв'язків між регіонами в усіх сферах життєдіяльності.

Це можливо досягти лише за наявності науково обгрунтованої Стратегії регіонального розвитку. Ефективна реалізація Стратегії відобразиться у значеннях показників, на які вона спрямована.

Стратегія регіонального розвитку має стати невід'ємною складовою стратегії економічного та соціального розвитку країни, яка в поєднанні із динамічним і пропорційним розвитком регіонів дозволить досягти сталого розвитку економіки країни в цілому.

За допомогою системи соціально-економічних показників стану та розвитку оцінюється ефективність регіональних економік у визначений момент часу. У запропонованій системі показників пріоритет щодо групування та їх вибору надається тим ознакам, які забезпечують сферу життєдіяльності регіону: демографічну ситуацію, економічну діяльність, відносини на ринку праці тощо.

До системи статистичних показників увійшли показники трьох груп:

- ✦ показники підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
- ✦ показники територіальної соціально-економічної інтеграції та просторового розвитку;
- ✦ показники ефективного державного управління у сфері регіонального розвитку.

Інформаційною базою статистичного моніторингу та оцінювання Стратегії розвитку є дані Державної служби статистики, Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, Ради Міністрів АР Крим, облас-

них, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, центральних органів виконавчої влади [1–4].

Треба відмітити, що показники, які увійшли в систему, мають різний вектор соціально-економічного ефекту: прямий, що сприяє розвитку регіонів; зворотний, який, навпаки, погіршує ситуацію.

Так, у групі показників загальноекономічного стану регіонів усі економічні показники мають прямий вектор соціального ефекту. До цієї групи відносять:

- ✦ валовий регіональний продукт (ВРП) у розрахунку на 1 особу, грн;
- ✦ наявний дохід (НД) у розрахунку на 1 особу, грн;
- ✦ обсяг капітальних інвестицій (КІ) у розрахунку на одну особу, грн;
- ✦ обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у розрахунку на одну особу, грн;
- ✦ зовнішньоторговельний оборот (ЗО) у розрахунку на одну особу, дол. США;
- ✦ експорт (Е) товарів у розрахунку на 1 особу, дол. США.

У другій групі – «Стан і розвиток промисловості в регіонах» – особливу увагу слід приділити показникам:

- ✦ обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг), млн грн;
- ✦ обсяг реалізованої інноваційної продукції до загального обсягу реалізованої промислової, %;
- ✦ частка інноваційно активних підприємств регіону, %;
- ✦ кількість малих підприємств (МП) на 10 тис. наявного населення, одиниць;
- ✦ енергоємність виробництва і випуску котельнями на 1 Гкал теплоенергії в регіонах, кг умовного палива на 1 Гкал.

У третій групі – «Стан і розвиток сільського господарства в регіоні» – розглядаються такі показники:

- ✦ обсяг продукції сільського господарства, млн грн;
- ✦ площа сільськогосподарських земель, тис. га;
- ✦ кількість фермерських господарств, од.

Четверта група – «Стан і розвиток послуг у регіонах» – містить показники:

- ✦ обсяг реалізованих послуг (РП) в розрахунку на 1 особу, грн;
- ✦ кількість закладів торгівлі (ЗТ) в розрахунку на 10 тис. населення, од.;
- ✦ енергоємність послуг з розподілу води підприємствами житлово-комунального господарства, кг умовного палива на у тис. м²;
- ✦ втрати теплової електроенергії підприємствами житлово-комунального господарства, %;
- ✦ втрати води підприємствами житлово-комунального господарства, %.

До п'ятої групи показників – «Стан і розвиток інфраструктури в регіонах» – належать:

- ✦ щільність автомобільних доріг загального користування, км на 1 тис. кв. км;
- ✦ щільність автомобільних (ЩА) доріг загально-го користування з твердим покриттям держав-

ного та місцевого значення вищої категорії (I, II категорії) км на 1 тис. кв. км території;

- ✦ щільність залізничних (ЩЗ) колій, км на 1 тис. кв. км [1].

Вищеназвані статистичні показники характеризують **економічно-виробничий та інвестиційний розвиток регіону**. Позитивна динаміка цієї сфери життєдіяльності сприяє ефективному функціонуванню регіонів, у тому числі й зростанню їх конкурентоспроможності.

Другий блок показників – «Територіальної соціально-економічної інтеграції та просторового розвитку» – містить такі, що характеризують демографічну ситуацію, ситуацію із зайнятості населення, стан надання послуг населенню, а також екологічний стан.

До першої групи показників цього блоку відносять:

- ✦ коефіцієнт народжуваності;
- ✦ коефіцієнт смертності;
- ✦ середня тривалість життя;
- ✦ демографічне навантаження на 1 тис. постійного населення віком 16–59 років у міській місцевості;
- ✦ демографічне навантаження на 1 тис. постійного населення віком 16–59 років у сільській місцевості (прямий вектор соціального ефекту);
- ✦ сальдо міграції, тис. осіб (як прямий, так і зворотний вектор соціального ефекту);
- ✦ загальний коефіцієнт вибуття населення;
- ✦ загальний коефіцієнт вибуття сільського населення (зворотний вектор соціального ефекту) [1].

Друга група показників – «Характеристика зайнятості населення регіонів» – включає таку систему показників:

- ✦ рівень зайнятості визначений за методологією міжнародної організації праці (прямий вектор соціального ефекту);
- ✦ рівень безробіття (зворотний вектор соціального ефекту), визначений за методологією міжнародної організації праці (зворотний вектор соціального ефекту);
- ✦ середня тривалість зареєстрованого безробіття (прямий вектор соціального ефекту);
- ✦ навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) (як прямий, так і зворотний вектор соціального ефекту);
- ✦ середньомісячна заробітна плата (зворотний вектор соціального ефекту);
- ✦ заборгованість із виплати заробітної плати на кінець року (зворотний вектор соціального ефекту);
- ✦ коефіцієнт травматизму на виробництві; створення нових робочих місць (прямий вектор соціального ефекту);
- ✦ ліквідація робочих місць (зворотний вектор соціального ефекту).

До третьої групи показників – «Стан надання послуг населенню регіонів» – належать:

- ✦ забезпеченість населення лікарями загальної практики – сімейними лікарями на 10 тис. населення на кінець року;
- ✦ виконання нормативу прибуття бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги на місце події в міській місцевості (10 хвилин);
- ✦ виконання нормативу прибуття бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги на місце події в сільській місцевості (20 хвилин);
- ✦ фінансування охорони здоров'я в розрахунку на одну особу;
- ✦ рівень освіти населення;
- ✦ охоплення дітей дошкільними навчальними закладами в міській місцевості;
- ✦ охоплення дітей дошкільними навчальними закладами в сільській місцевості;
- ✦ співвідношення результатів тестування якості знань учнів міських та сільських загальноосвітніх навчальних закладів з математики та англійської мови;
- ✦ рівень забезпеченості населення житлом;
- ✦ рівень обладнання загальної площі житлового фонду водопроводом у міській місцевості;
- ✦ рівень обладнання загальної площі житлового фонду водопроводом у сільській місцевості;
- ✦ модернізація котелень за рахунок оновлення котлоагрегатів та переведення їх на альтернативні види палива;
- ✦ зменшення протяжності застарілих та аварійних житлово-комунальних мереж.

Усі перелічені показники цієї групи мають прямий вектор соціального ефекту [1].

Четверта група показників – «Характеристика екологічного стану регіонів»:

- ✦ обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (зворотний вектор соціального ефекту);
- ✦ потужність очисних споруд (прямий вектор соціального ефекту);
- ✦ обсяг утворення промислових відходів (I–III класів небезпеки) (зворотний вектор соціального ефекту);
- ✦ питома вага утилізованих відходів до загальної кількості утворених відходів (прямий вектор соціального ефекту);
- ✦ обсяг інвестицій, спрямованих на підвищення екологічної безпеки (прямий вектор соціального ефекту).

Третій блок статистичних показників ефективного державного управління у сфері регіонального розвитку складається з двох груп. До першої групи – «Фінансування» – належать:

- ✦ виділення коштів для Державного фонду регіонального розвитку;
- ✦ обсяг коштів, визначений Законом України «Про Державний бюджет України» на відповідний бюджетний період, порівняно із законодавчо передбаченим рівнем;
- ✦ рівень фінансування.

Друга група – «Ефективність» – містить такі показники:

- ✦ кількість проектів, профінансованих за рахунок таких коштів;
- ✦ кількість реалізованих проектів у рамках Стратегії;
- ✦ кількість реалізованих проектів у рамках механізму державно-приватного партнерства.

Усі показники цього блоку мають прямий вектор соціального ефекту.

ВИСНОВКИ

Кожен із запропонованих статистичних показників несе в собі характеристику певного соціального чи економічного процесу, явища. Треба відмітити, що сформована система показників придатна до оцінювання соціально-економічного розвитку в регіонах, рівня їх конкурентоспроможності, ступеня територіальної соціально-економічної інтеграції та ефективності державного управління у сфері регіонального розвитку. За допомогою запропонованої системи показників оцінюється реалізація цілей та завдань Державної стратегії регіонального розвитку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2020 року (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>
2. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. № 1602-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1602-14/print1480088683992885>
3. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
4. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 р. № 2850-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>
5. Бараник З. П. Методичні підходи до оцінювання функціонування регіонів країни за станом соціально-економічного розвитку. *Економіка та держава*. 2006. № 5. С. 56–60.
6. Манцуров І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: монографія. Київ: КНЕУ, 2006. 392 с.

REFERENCES

- Baranyk, Z. P. "Methodychni pidkhody do otsiniuvannia funktsionuvannia rehioniv krainy za stanom sotsialno-ekonomichnoho rozvytku" [Methodological approaches to the assessment of the functioning of the regions of the country in terms of socio-economic development]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 5 (2006): 56-60. [Legal Act of Ukraine] (2000). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1602-14/print1480088683992885> [Legal Act of Ukraine] (2005). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> [Legal Act of Ukraine] (2014). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p> [Legal Act of Ukraine] (2015). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19> Manturov, I. H. *Statystyka ekonomichnoho zrostantia ta konkurentospromozhnosti krainy* [Economic growth and competitiveness statistics of the country]. Kyiv: KNEU, 2006.